

MARJO LAUKKANEN

VUOROPUHELUA ilman sanoja

Iltapäivän sonaatti toteutuu kahden mustapukuisen miehen (Roi Vaara ja Magnus Logi Kristinsson) esittämänä. Toinen miehistä kantaa mannekiinin jalkaa ja toinen nuottitelinettä kävelyllä rauhalliseen tahtiin kesäisessä Helsingissä. Teos esitetään kaikissa pohjoismaissa ja se liittyy pohjoismaisen nykytaiteen biennaali 6. Momentumin Momentum Episodes-ohjelmaan 2011.

Performanssitaiteilija Roi Vaara hakee uusia ilmaisumuotoja, hämmentää ja haastaa. Hän luo teoksensa aina hetkessä ja muuttuu itse ympäristöönsä reagoivaksi taiteeksi.

Teoksen nimi on Vihreä mies. On vuosi 1998, ja performanssitaiteilija Roi Vaara esiintyy kokeellisen taiteen festivaaleilla Saksassa. Tapahtumapaikkana on entinen itäsaksalainen kolhoosi, joka on remontoitu taiteilijoiden käyttöön. Ennen festivaaleja Vaara kiertele hienoissa puitteissa ja ihmettelee, mitä oikein voisi tehdä täällä.

– Näen päätalon takana pienen tiheän metsän, jota pellot ympäröivät. Kävelen metsässä ja huomaan, että siellä risteilee paljon polkuja. Sitten näen saksanhirven.

Katson sitä, ja se katsoo minua. 'Miten noin iso eläin voi olla näin pienessä metsässä!'

Kun saksanhirvi hyppää pois, Vaara jää miettimään, miten voisi tuottaa festivaalivieraille samanlaisen elämyksen. Hän päättää maastoutua metsään ja näkyä yllättäen, alastomana vihreän maalin peitossa.

– Saatoin seistä ihan polun vieressä ja ihmiset kävelivät ohitseni näkemättä minua. Astuin esiin heidän takanaan ja napautin sormia, hyppäsin pois.

Teoksessa kiteytyy monta Vaaran taiteilijuutta kuvaavaa asiaa: kansainvälisyys, yllätyksellisyys, kehollisuus ja nopea reagointi vallitseviin olosuhteisiin. Myös veikeys, alastomuus ja itsen maalaaminen

ovat toistuneet eri teoksissa.

Vaaran mukaan performanssitaide on kansainvälistä, koska se on joka kulttuurissa marginaalissa ja taiteilijoiden itsensä organisoimaa toimintaa. Vaara on esiintynyt tähän mennessä 40 eri maassa. Hän kuuluu myös Black Market International -ryhmään, joka kokoontuu yhteisesityksiin kerran, pari vuodessa. He esiintyvät yhtä aikaa, mutta kukaan ei tiedä, mitä muut tekevät. Toiminta on jatkunut jo yli kaksi vuosikymmentä.

– Osa on kuvataiteen puolelta, osa teatterista ja osa musiikista. Kaunis osoitus siitä, miten voimme työskennellä yhdessä kulttuurien ja taiteen rajoja ylittäen ilman suurempia ongelmia.

ROI VAARA

- Performanssitaiteilija
- Asuu Helsingissä ja työskentelee ympäri maailmaa
- Syntynyt vuonna 1953 Mossissa Norjassa
- Ensimmäinen näyttely 1978: maalauksia ja piirustuksia Karjaan kirjaston galleriassa
- Debytoi performanssitaiteilijana vuonna 1982 Jyväskylässä
- Opiskellut Taideteollisessa korkeakoulussa 1972–75 ja Jyväskylän yliopistossa taiteen tutkimusta 1976–77
- Saanut muun muassa Taiteen valtiopalkinnon 2000 ja Ars Fennican 2005

MARJO JUNTILA

Black Market International, kuvassa Ester Ferrer, Alastair MacLennan, Boris Nleslony, Roi Vaara ja Helge Mayer. National Review of Live Art, Tramway, Artists in Residence of New Territories, Scotland's International Festival of Live Arts, Glasgow, Iso-Britannia, 2007.

Snow Business, lumipallokauppaa eri kaupunkien toreilla. Tämä kuva on Kuopiosta.

NARANJA

Käänteentekevä kättely

Vaara on kevään ajan Wihurin vierailevana taiteilijana Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa. Roi Vaara ei ole taiteilijanimi, vaikka niin usein luullaankin. Kansainväliselle taiteilijalle uniikki nimi on hieno syntymälahja.

On kulunut tasan 30 vuotta siitä, kun Vaara teki ensimmäisen performanssin. Takana oli taideopintoja ja näyttelyitä, myös kokeellista rokkia omassa bändissä.

– Kun aloitin 70-luvulla perinteisten kuvataiteiden opiskelun, performanssitaiteita ei ollut edes olemassa. Olen kuitenkin aina kiinnostunut laajentamaan ilmaisuun skaalaa. Mietin, miten voisin itse muuttua taiteeksi.

Vaaralla ei ollut esikuvaa eikä mallia. Kymmenen vuotta meni ihmetellessä, kunnes hän näki käänteentekevän esityksen. Dick Higgins esiintyi vuonna 1982 Helsingissä. Esityksessä kaksi miestä kiersi musiikkisalin keskellä istuvaa yleisöä ja aina kohdatessaan kätteli toisiaan.

– Se laukaisi ajattelemaan, että ei taiteen tarvitse olla sen kummallisempaa. Kohta teinkin ensimmäisen oman juttuni.

Vaara kuului taidekentällä 1980-luvun alussa huomiota herättäneeseen Ö-ryhmään, joka tuotti pienlehtiä, installaatioita ja tapahtumia. Ryhmällä oli Jyväskylässä taidenäyttely, jonka materiaalina oli ”muutama kuutio paskaa kaatopaikalta”. Se levitettiin taidemuseoon ja sekaan

koottiin organisoituja osia. Tarkoitus oli herätellä ihmisiä ekologiseen ajatteluun ja kertakultuskulttuurin turhuuteen.

Avajaisissa Vaara piti avajaispuheen. Hän seiso arvovaltaisen yleisön edessä tyhjä valkoinen paperiarkki kädessään. Vaara katsoi vuoroin yleisöön ja paperiin mutta oli hiljaa, lopulta vain taitteli paperin takaisin taskuunsa. Seuraavaksi nuoret naiset kantoivat Vaaralle kukkia.

– Yleensä avajaisissa on avajaispuhe. Halusin tehdä siitä variaation ja leikkiä avajaispuhetraditiolla. Visuaalisesti tilanne näytti samalta, mutta en sanonut mitään.

Hämmäntävää mutta luonnollista

Vaaran taide on hieman absurdia tavalla, joka ei jätä katsojia kylmäksi. Joku ihastuu, toinen vihastuu. Monia hänen performanssinsa hämmäntävät, usein hymylyttävät. Vaara itse haluaa luoda jotakin, jota ei voi helposti nimetä tai lokeroida.

– Performanssitaiteessa voi tehdä melkein mitä vain, minkä takia sen voi kuvitella olevan hirvittävän helppoa. Haluan kuitenkin pysäyttää ihmiset, mikä on hyvin haasteellista. Vaatii aika paljon osuvuutta ja ajatusta, että performanssi puhuttelee ihmisiä.

Performanssi luodaan hetkessä, eikä esitys ole sellaisenaan treenattavissa tai toistettavissa. Vaara on kehitellyt ideoita,

jotka toimivat melkein missä vain, mutta nekin muokkaantuvat aina tilan ja tilanteen mukaan.

– Haluan esityksen tuntuva luonnolliselta ja suhteen ympäristöön olevan organinen.

Wihurin vierailevat taiteilijat ovat perinteisesti pitäneet näyttelyn kolme kuukautta kestävän vierailunsa aikana. Performanssitaiteilijalle tämä on helpommin sanottu kuin tehty. Vaaran suunnitelmassa on valmistaa uusi performanssi ja työskennellä valokuvien parissa.

– Olen miettinyt, miten performanssitaiteita voisi muuntaa installaatioiksi ja myös valokuviksi, joissa käsittelyn kohde on performanssin dokumentaarisuus. ●

Vihreä mies, Testlabor ZivilisationAntizivilisation, 2nd International Experimental Arts and Performance Festival, Schloss Bröllin, Saksa, 1998.

J. FRITZ